

Néha megverték a szőlősgazdák védőszentjét

LOVASS ILDIKÓ

Már az ókor emberei nagy szerepet tulajdonítottak a szőlőt, a bortermést védősegítő isteneknek és rituáléknak. A kereszténység felvétele utáni szertartásokban az élet minden területének megtalálták a maga védőszentjét. Volt patrónusa és így ünnepnapja például a kereskedelemnek, a mezőgazdasági munkáknak, a bányászatnak vagy a családi életnek. Természetes hát, hogy a szőlőnek is akadt védőszentje, akihez a jó termésért imádkozni lehetett. Nem is egy, de három szőlővédőszent járhatott közben a jó termésért, emléküket szobrok, népszokások, nevezetes napok idézik.

Orbán és a két Donát a hagyomány szerint a bortermést vigyázó pártfogók. A szentendrei szőlősgazdák keresztjét Orbán-napkor a XVIII. századtól kezdve borral öntözték a domboldalban, így remélték a kegyeit elnyerni. Ám ha a szőlő elfagyott, az Orbán-szobrok büntetésből megvesszőztek. Úgy tartották, a szőlő és bor védőszentjei nemcsak segítenek, haragra is gerjednek. A tőkéket megtépázó szél, jégeső, vihar, az ıtéletidő jelezte jóindulatuk elvesztését. Ilyenkor áldozati rituálissal igyekeztek őket kiengesztelni. Az is előfordult, hogy megszegyenítették vagy bántalmazták őket, ha a védőszentek nem a kívánt időjárást hozták, és ezzel veszélyeztették a termést. Egerben Donátot tetteleg bántalmazták, Gyöngyösön meggyújtották a hátára kötözött venyige-kévé. Ám névnapjukat körmenettel tisztelték meg, a szőlőhegyen ünnepséget rendeztek, virággal díszítették szobrukat és kápolnájukat.

A kultúrtörténet és a néprajz két Donát nevű szőlővédőszentet ismer, akikhez csodák is fűződnek. Alakjuk az idők folyamán kissé összemosódott, kultuszukban a néphagyományok, az egyházi liturgia, az időjárás megfigyelések keverednek. A híres egri borvidéken hagyományteremtő szándékkal öt éve

BOHÁNEK MIKLÓS FELVÉTELE

A szent pártfogó régi-új szobra a Donát-dűlőben

hívták életre az egri bikavér ünnepét. Ezt a nevezetes eseményt éppen Szent Donát napján tartják. Idén júliusban már hatodízben volt a színhelye a Dobó tér a Donát-napi bikavérünnepnek. Az egyik nevezetes férfiú, a IV. században élt Szent Donatus Arezzo püspökeként a keresztényüldözések idején szenvedett vértanúságot. Úgy tartották, a villámcsapás és a jégverés, illetve minden elemi csapás ellen véd. Kultusza főleg német területen, különösen a rajnai borvidéken terjedt el, onnan került Magyarországra. Budán 1724-ben a szőlőművelés patrónusának választották.

A II. századi, szintén vértanúhalált halt Szent Donát római katona volt. A keresztény légionárius Marcus Aurelius császár seregében harcolt. A túlerőben lévő kvádok és markomannok beszorították a katonákat egy völgybe, ahol nem volt víz. Szomjúságtól gyö-

törve már majdnem megadták magukat, ám Donát és a keresztény katonák könyörgésért meghallgatta az Úr. A római hadseregbe bőséges, csendes eső hullott, miközben az ellenség villámok, jégeső, mennydörgés készítette megfutamodásra. A később hitéért meggyilkolt Szent Donát földi maradványait a XVII. században Németországba vitték. Útközben villám sújtotta a kísérő papot, ám nem esett baja. Az esetet a szent csodatevő erejével magyarázták. Őt is, mint a másik Donátot, nagy tisztelet övezte a rajnai borvidéken. Egerben is a hajdani római katona az a szent, akihez évszázadokon keresztül így könyörgöttek: „Szent Donát, Szent Donát, véd meg a határt!” A XVIII. században számos szobrárt állították fel országzszerre. (Kolozsváron szőlőhegy és városnegyed viseli nevét, a Donát-szobor az 1970-es években még állt.) Tiszteletére 1716-ban szobrot emeltetett Erdődy Gábor püspök az egri Cigléd-hegyen. Magasba nyúló oszlop tetejére tett kőkockán térdelt az imára kulcsolt kezű védőszent.

Minden július első teljes hetének hétvégéjén az egriek búcsút és körmenetet tartottak a szobornál. Imádkoztak a jó termésért, miséztek, litániát mondtak. A csaknem háromszáz esztendő barokk alkotást azonban nem kímélte az idő és a történelem, a második világháború után csaknem teljesen elpusztult. A védőszent alakmását a ma már Donát-dűlőnek nevezett helyen többéves munkával rekonstruálták. Az 1998-as alapkövetel után helyére került Oláh Szilveszter szobrászművész Szent Donát-szobra. Talapatára ez a felirat került: „Szent Donátnak a gonoszok keze által lerombolt szobra helyére a szent pártfogónak ezen új szobrárt állították az egri szőlőművelők magukat és szőlőiket a szent oltalmába ajánlván.” A régi-új szobron kívül temető és kápolna is őrzi a szőlővédőszent emlékét, akire a bikavér ünnepének záróeseményeként tisztelettel emlékeztek a Donát-dűlőben.